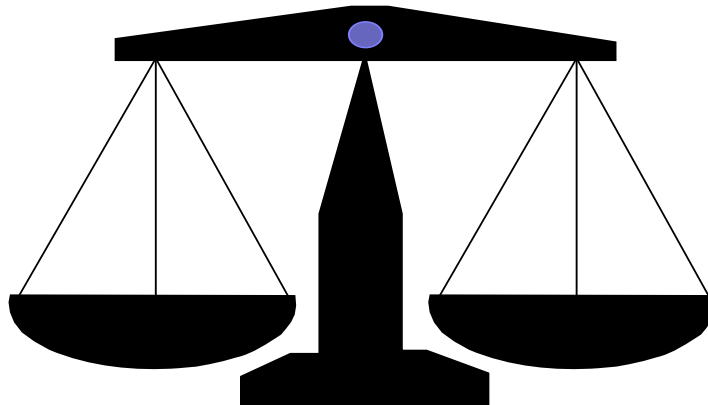

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Μάθημα : *Συνταγματικά Δικαιώματα*
Εξάμηνο μαθήματος : Δ'
Καθηγητής : κ. Δημητρόπουλος Ανδρέας
Λέκτορας : κ. Βλαχόπουλος Σπυρίδων

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Επιμέλεια εργασίας : *Ζαπάντη Ελένη*
Α.Μ. : *1340200300117*
Εξάμηνο σπουδών : *Δ'*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ	5
2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	7
2.1 Περιεχόμενο και κατοχύρωση του δικαιώματος	7
3. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ	8
3.1 Περιεχόμενο και κατοχύρωση του δικαιώματος	8
3.2 Οριοθετήσεις και περιορισμοί	9
3.3 Προσωπικά δεδομένα	9
4. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	12
4.1 Δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης	12
4.1.1 Οριοθετήσεις και περιορισμοί	12
4.2 Δικαίωμα στην ελευθερία του τύπου	13
4.2.1 Σημασία της κατοχύρωσης της ελευθερίας του τύπου	13
4.2.2 Περιεχόμενο, οριοθετήσεις και περιορισμοί	14
4.3 Δικαίωμα στην πληροφόρηση	15
5. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΕΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΣΕ ΟΡΘΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:	16
5.1 Θεωρία της στάθμισης συμφερόντων	16
5.1.1 Στάδιο της προδικασίας – Τεκμήριο αθωότητας – Αρχή της μυστικότητας	17
5.1.2 Στάδιο της επ’ ακροατηρίου συζήτησης – Αρχή της δημοσιότητας	17
5.1.3 Φάση της απαγγελίας της δικαστικής απόφασης	17
5.1.4 Στάδιο μετά την έκτιση της ποινής	17
5.2 Θεωρία της επικαιρότητας	18
5.3 Θεωρία των θεμιτών αναγκών της κοινότητας για πληροφόρηση	18
5.4 Αρχή της αναλογικότητας	19
5.5 Τελικά πώς επιλύεται η αντίθεση; Θεωρία της θεσμικής εφαρμογής	19
6. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ	22
6.1 Περιεχόμενο και σημασία της αρχής της δημοσιότητας	22
6.1.1 Περιορισμοί της αρχής της δημοσιότητας	22
6.2 Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του κατηγορουμένου	23

7.	ΣΧΕΣΕΙΣ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ	25
7.1	Θετική αξιολόγηση των σχέσεων	25
7.2	Αρνητική αξιολόγηση των σχέσεων	26
7.3	Ποια μέτρα μπορεί να λάβει ο κατηγορούμενος έναντι των Μ.Μ.Ε.;	26
7.4	Ειδικότερα οι σχέσεις Μ.Μ.Ε. και κατηγορουμένων στην δίκη της «17 Νοέμβρη»	28
8.	ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	31
9.	ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΗΜΜΑΤΑ	32
9.1	Κατηγορούμενος και μέσα μαζικής ενημέρωσης – Περίληψη	32
9.2	The defendant and the mass media – summary	32
9.3	Λήμματα – Key words	32
10.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	34
11.	ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	36

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
άρθρ.	άρθρο
βλ.	βλέπε
Δ	Δίκη (περιοδικό)
Δνη	Δικαιοσύνη (περιοδικό)
εδ.	Εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
επ.	επόμενα
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ημ.	ημίτομος
κ.λπ.	και λοιπά
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚωδΔημΔε	Κώδικας Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΟΔ	Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
παρ.	παράγραφος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Πλημ	Πλημμελειοδικείο
ΠοινΧρον	Ποινικά Χρονικά (περιοδικό)
π.χ.	παραδείγματος χάρη
Σ	Σύνταγμα
σελ.	σελίδα
τομ.	τόμος
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η συγκριτική εξέταση αφ' ενός των συνταγματικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου που αφορούν την προστασία της προσωπικότητάς του, της ιδιωτικής ζωής του και της ανθρώπινης αξίας του και αφ' ετέρου των επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων της ελευθερίας του τύπου, της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης του κοινού. Αναλύεται η επιρροή, θετική και αρνητική, που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην τύχη του κατηγορουμένου, στην ποινική δίκη και στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Επιπλέον, διερευνάται από την σκοπιά του συνταγματικού δικαίου, αν και κατά πόσο η ελευθερία του τύπου και το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού επιδέχονται περιορισμούς από το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας, της προσωπικότητας και ειδικότερα της τιμής του κατηγορουμένου στην εκάστοτε συγκεκριμένη έννομη σχέση.

Αφού αναλυθεί επαρκώς το πλήρες περιεχόμενο (προστατευόμενο έννομο αγαθό, διαστάσεις, οριοθετήσεις και περιορισμοί) των προαναφερθέντων συνταγματικών δικαιωμάτων, τίθεται και επιλύεται το νομικό ερώτημα ποιο δικαίωμα πρέπει να περιοριστεί χάριν του άλλου, για ποιο λόγο και με βάση ποιες θεωρίες. Στη συνέχεια, αναφέρονται ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα που αναδεικνύουν πως έχει αντιμετωπίσει η νομοθεσία και η νομολογία το προαναφερθέν νομικό ερώτημα.

Στις μέρες μας, η ραγδαία αύξηση της κυκλοφορίας των εφημερίδων και γενικότερα η ταχεία ανάπτυξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε συνδυασμό με το έντονο ενδιαφέρον του κοινού για τα «τρανταχτά» εγκλήματα και τις διεξαγόμενες ποινικές δίκες δίνουν στα προβλήματα που συνδέονται με την ενημέρωση του κοινού από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ειδικότερα με το δικαστικό ρεπορτάζ, νέες διαστάσεις.

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει μια προσέγγιση και μια εξειδίκευση στα προβλήματα αυτά και να επισημάνει στο μέτρο του δυνατού τις αντινομίες που ξεπηδούν από τις ανάγκες τήρησης ορισμένων αρχών που φαινομενικά συγκρούονται: Από τη μια πλευρά η δίκη, ειδικά η ποινική, πρέπει να διεξάγεται για λόγους δικαιοπολιτικούς στο φως της δημοσιότητας και από την άλλη πλευρά πρέπει να λαμβάνεται πρόνοια ώστε ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. να μην μεταβάλλεται από διασφαλιστικός των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου σε πηγή κινδύνων για την υπόστασή τους.

Όσον αφορά στα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε., mass media) πρέπει να επισημάνουμε εξ αρχής ότι με τον όρο αυτό υποδηλώνεται όχι μόνο ο έγγραφος τύπος αλλά κάθε πηγή πληροφόρησης (ραδιόφωνο, τηλεόραση) που απευθύνεται στο ευρύ κοινό. Στην σημερινή εποχή τα Μ.Μ.Ε. παίζουν πολύ σημαντικό, αν όχι τον σημαντικότερο, ρόλο στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης και μπορούν να κατευθύνουν τα πλήθη. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που αποκαλούνται «τέταρτη εξουσία». Είναι επιφορτισμένα με την ενημέρωση των πολιτών, την συμβολή στον σχηματισμό πολιτικής βούλησης, τον έλεγχο και

την κριτική των πολιτικών αρχών και την πολιτιστική επιμόρφωση των πολιτών. Δυστυχώς, όμως, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συχνά θυσιάζουν στο βωμό του κέρδους την αντικειμενικότητα και την αλήθεια με καταστρεπτικές για την πληροφόρηση του κοινού συνέπειες. Προτρέχουν και τείνουν να υποκαταστήσουν τους δικαστές στην απονομή της δικαιοσύνης, αποφαινόμενοι για την έκβαση της υπόθεσης ενώ δεν διστάζουν να στιγματίσουν τον κατηγορούμενο αποκαλώντας τον «δράστη», «στυγνό εγκληματία». Κατά συνέπεια, προσβάλλουν την προσωπικότητά του και τις ειδικότερες εκφάνσεις της ως τιμής, υπόληψης, εικόνας και ιδιωτικής ζωής. Βέβαια, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, δεν είναι λίγες οι φορές που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν διαλευκάνει την υπόθεση και έχουν βοηθήσει τον κατηγορούμενο να αθωωθεί. Όταν, όμως, αυτό δεν συμβαίνει ο κατηγορούμενος είναι στην ουσία αντιμέτωπος όχι μόνο με την δικαιοσύνη αλλά και με τα Μ.Μ.Ε.

Ας ξεκινήσουμε, όμως, την εξέταση όλων των παραπάνω ζητημάτων με την ανάλυση των θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων που προαναφέραμε.

2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

2.1 Περιεχόμενο και κατοχύρωση του δικαιώματος

Η ανθρώπινη αξία υπό ευρεία έννοια είναι το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους. Υπό αυτή την έννοια, η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με τον όρο «άνθρωπος». Υπό στενή έννοια η ανθρώπινη αξία ταυτίζεται με την προσωπικότητα, δηλαδή με το σύνολο των υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων ενός συγκεκριμένου ατόμου¹.

Η ανθρώπινη αξία κατοχυρώνεται συνταγματικά στο αρθρ.2παρ.1Σ σύμφωνα με το οποίο «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» ενώ το δικαίωμα στην προσωπικότητα καθιερώνεται στο αρθρ.5παρ.1Σ. Από την γραμματική διατύπωση του αρθρ.2παρ.1Σ προκύπτει ότι η ανθρώπινη αξία αποτελεί μητρικό δικαίωμα και την θεμελιώδη και καταστατική αρχή της έννομης τάξης. Κατά συνέπεια, όταν συγκρούεται η ανθρώπινη αξία με κάποιο άλλο δικαίωμα η στάθμιση δεν μπορεί να αποβεί σε βάρος της πρώτης. Επίσης, η ανθρώπινη αξία αποτελεί βασικό ερμηνευτικό κανόνα και κριτήριο για την άρση των φιλοσοφικονομικών συγκρούσεων. Η ανθρώπινη αξία συνιστά αντικειμενικό κανόνα δικαίου και υποκειμενικό δικαίωμα. Φορέας του δικαιώματος αυτού είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Οι διαστάσεις του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας είναι τρεις: αμυντική, προστατευτική, διασφαλιστική. Το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά του Κράτους και το υποχρεώνει να σέβεται την ανθρώπινη αξία και να απέχει από κάθε ενέργεια που την προσβάλλει. Το αμυντικό περιεχόμενο «τριτενεργεί»², με την έννοια ότι εφαρμόζεται όχι μόνο στις σχέσεις κράτους-πολιτών αλλά και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται προς το Κράτος και το υποχρεώνει να προστατεύει την ανθρώπινη αξία από προσβολές της που προέρχονται από συνανθρώπους μας. Τέλος, το διασφαλιστικό περιεχόμενο στρέφεται προς το Κράτος και το υποχρεώνει να παρέχει τα αναγκαία μέσα για την υλοποίηση του περιεχομένου της ανθρώπινης αξίας.

Όλοι οι κανόνες δικαίου «υπηρετούν» και εξειδικεύουν το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αποτελεί ανώτατη δικαιολογική αρχή της έννομης τάξης και κατάκτηση του κοινωνικού ανθρωπισμού. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι το δικαίωμα αυτό δεν υπόκειται σε κανενός είδους οριοθετήσεις ή περιορισμούς.

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τομ.ΙΙΙ ημ.Β' σελ.4-5, 2005 Αθήνα

² αρθρ.25παρ.1εδ. γ' Σ

3. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

3.1 Περιεχόμενο και κατοχύρωση του δικαιώματος

Με τον όρο «ιδιωτική ζωή» νοείται το σύνολο των ενεργειών του ανθρώπου που αναφέρονται στο άτομό του, σε πρόσωπα του στενού περιβάλλοντος του ή σε θέματα της δικής του επιλογής³. Η ιδιωτική ζωή ή ιδιωτικός βίος είναι η περιοχή εκείνη της ζωής του ανθρώπου, στην οποία ένας λογικός άνθρωπος με επίγνωση των θεμιτών αναγκών της κοινότητας θα θεωρούσε άδικο να εισβάλλει. Ωστόσο, οτιδήποτε κάποιος αποκρύπτει από τους άλλους δεν αποτελεί αυτοδίκαια ιδιωτική ζωή. Έτσι π.χ. η εν κρυπτώ τέλεση εγκλήματος δεν αποτελεί ιδιωτική ζωή.

Η δυνατότητα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της διαφύλαξης της σφαίρας του απορρήτου αποτελεί ένα επίτευγμα των νεότερων χρόνων. Το επίτευγμα όμως αυτό απειλείται τελευταία από τις προόδους των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας που καθιστούν δυνατή την διείσδυση στα άδυτα της ιδιωτικής ζωής και γενικά πολλαπλασιάζουν τους κινδύνους προσβολής των αγαθών του ανθρώπου.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει στο αρθρ.9 παρ.1 εδ.β' την «ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου» ενώ στο αρθρ.93 παρ.2 επιτρέπει εξαίρεση από τον κανόνα της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, αν «συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων». Άλλες διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας που αφορούν την προστασία της ιδιωτικής ζωής είναι: α) το αρθρ.366Π.Κ., το οποίο στην περίπτωση της δυσφήμισης απαγορεύει την απόδειξη του δυσφημιστικού γεγονότος, αν αυτό αφορά αποκλειστικά σχέσεις του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου και β) το αρθρ.57 Α.Κ., που αναγνωρίζει το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, στο οποίο περιλαμβάνεται και η προστασία της σφαίρας του απορρήτου. Η διεθνής κατοχύρωση της ιδιωτικής ζωής βρίσκεται στο αρθρ.8 Ε.Σ.Δ.Α.⁴ σύμφωνα με το οποίο «παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του».

Οι διαστάσεις του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή είναι τρεις. Η αμυντική διάσταση στρέφεται κατά παντός (*erga omnes*), δηλαδή τόσο κατά των φορέων της δημόσιας εξουσίας όσο και κατά των ιδιωτών⁵. Η απόλυτη αυτή ενέργεια της αρχής του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής προκύπτει από το αρθρ.25 παρ.1 εδ.γ'. Η προστατευτική διάσταση υποχρεώνει το Κράτος να προστατεύει

³ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τομ.ΙΙΙ ημ.Β' σελ.151, 2005 Αθήνα

⁴ Η χώρα μας κύρωσε την σύμβαση αυτή με τον ν.2329/1953 και ξανά, μετά την πτώση της δικτατορίας με το ν.δ.53/1974 και επομένως κατά το αρθρ.28 παρ.1 Σ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερέχει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου.

⁵ Το δικαίωμα αυτό προσβάλλουν κατά την νομολογία του γερμανικού Ακυρωτικού π.χ. η χρησιμοποίηση σημειώσεων προσωπικού ημερολογίου, η μαγνητοφώνηση συνομιλίας χωρίς την συγκατάθεση του συνομιλητή, η δημοσίευση ιατρικών πιστοποιητικών ως αποδεικτικών μέσων σε ποινική δίκη.

την ιδιωτική ζωή από απειλές άλλων ενώ η διασφαλιστική να παρέχει τα αναγκαία μέσα για την πραγματοποίηση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή.

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν πρόκειται για τα λεγόμενα «ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα» τα οποία προστατεύονται μεν σε συνταγματικό επίπεδο⁶ αλλά αυτό δεν επιλύει την σύγκρουση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων με άλλα συνταγματικά έννομα αγαθά όπως η ελευθεροτυπία.

3.2 Οριοθετήσεις και περιορισμοί

Κατ' αρχήν το αρθρ.9Σ δεν προβλέπει κανένα περιορισμό του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής, με εξαίρεση το άσυλο της κατοικίας. Το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής μπορεί να συγκρουστεί κυρίως με την ελευθερία του τύπου, με συνέπεια την ανάγκη να περιοριστεί το ένα από τα δυο δικαιώματα. Μπορεί, επίσης, να συγκρουστεί με την συνταγματική αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων. Το Σύνταγμα δίνει κατ' αρχήν προτεραιότητα στην δημοσιότητα αυτή, εξουσιοδοτώντας όμως συγχρόνως το δικαστήριο να κρίνει με απόφασή του ότι « η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων⁷».

Οι νομοθετικοί περιορισμοί της ιδιωτικής σφαίρας δεν αρκεί να ικανοποιούν μόνο το Σύνταγμα αλλά πρέπει να ανταποκρίνονται και στις ανάγκες της διεθνούς κατοχύρωσης. Η Ε.Σ.Δ.Α. προβλέπει ότι υπάρχουν δικαιώματα στην άσκηση των οποίων το κάθε συμβαλλόμενο κράτος έχει την εξουσία να επενεργεί επεμβάσεις, να επιβάλλει περιορισμούς ή ορισμένους τύπους, όρους, κυρώσεις ή ακόμα και να ρυθμίζει την χρήση του δικαιώματος. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει μεταξύ άλλων το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (αρθρ.8 Ε.Σ.Δ.Α.) όπως και η ελευθερία της έκφρασης (η οποία θα εξεταστεί παρακάτω).

3.3 Προσωπικά δεδομένα

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής συνδέεται άμεσα με την διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων κάθε προσώπου, ιδίως αυτών που μπορούν να χαρακτηριστούν ως «ευαίσθητα».⁸ Με την αναθεώρηση του 2001 ο συντακτικός νομοθέτης θέσπισε ρητά την συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (μέχρι τότε αυτή συναγόταν ευχερώς από το αρθρ. 9 παρ. 1 εδ. β' Σ) στο αρθρ. 9 Α Σ σύμφωνα με το οποίο «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με

⁶ αρθρ.9^Α Σ

⁷ αρθρ.93 παρ.2 Σ

⁸ βλ. σχετικά Linos-Alexander Sicilianos, Maria Gavouneli, Scientific and technological developments and human rights: Nicos Alivizatos, Privacy and transparency: a difficult conciliation, Linos-Alexander Sicilianos, International protection of personal data: privacy, freedom of information or both? , 2001, Αθήνα

ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

Επιπλέον, ο ν. 2472/1997 «για την προστασία προσωπικών δεδομένων» ίδρυσε μία ανεξάρτητη διοικητική αρχή, την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και διέκρινε τα προσωπικά δεδομένα σε ευαίσθητα και μη, απαιτώντας για την δημοσίευση των πρώτων άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Η άδεια αυτή χορηγείται υπό αυστηρές προϋποθέσεις και μόνο εφόσον η επεξεργασία αυτών των δεδομένων είναι απολύτως αναγκαία για την εξασφάλιση του δικαιώματος της πληροφόρησης επί θεμάτων δημοσίου συμφέροντος.

Ας εξετάσουμε τώρα πότε η δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων ενός κατηγορουμένου είναι επιτρεπτή και πότε όχι. Κατ' αρχήν πρέπει να διακρίνουμε δυο περιπτώσεις. Αφενός εκείνη κατά την οποία ο κατηγορούμενος είναι δημόσιο πρόσωπο που ασκεί δημόσιο λειτούργημα και αφετέρου εκείνη κατά την οποία ο κατηγορούμενος δεν είναι δημόσιος λειτουργός αλλά κοινός άνθρωπος.

Στην πρώτη περίπτωση γίνεται κοινώς αποδεκτό ότι κατ' αρχήν επιτρέπεται η αποκάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσωπικών δεδομένων δημοσίων προσώπων που ασκούν δημόσια λειτουργήματα. Ωστόσο η αποκάλυψη αυτή δεν είναι απεριόριστη. Περιορισμοί τίθενται με βάση δυο κριτήρια. Πρώτον, τα προσωπικά δεδομένα που δημοσιεύονται, είτε αφορούν τον ίδιο τον κατηγορούμενο είτε συγγενικά του πρόσωπα, πρέπει να σχετίζονται με την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματος. Δεύτερο κριτήριο αποτελεί η αρχή της αναλογικότητας⁹ σύμφωνα με την οποία η δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τον αναγκαίο σκοπό, που δεν είναι άλλος από την πληροφόρηση του κοινού. Τέλος, σε κάθε περίπτωση ο τρόπος δημοσίευσης αυτών των δεδομένων δεν πρέπει να παραβιάζει την ανθρώπινη αξία και προσωπικότητα, δηλαδή δεν πρέπει να οδηγεί στον εξευτελισμό του κατηγορουμένου.

Για παράδειγμα, αν κάποιος δικαστής, που ασκεί δημόσιο λειτούργημα, κατηγορείται για χρηματισμό, η δημοσίευση στοιχείων της ερωτικής του ζωής ή του αριθμού του τηλεφώνου του και της διεύθυνσής του δεν σχετίζονται με την άσκηση του δημοσίου αυτού λειτουργήματος και επιπροσθέτως δεν είναι αναγκαία για την πληροφόρηση του κοινού. Επιπλέον, δεν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην δημοσίευση αυτών των στοιχείων και την άσκηση του δικαστικού λειτουργήματος. Άρα, δεν επιτρέπεται ο περιορισμός του δικαιώματος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και μια τέτοια δημοσίευση θα ήταν αντισυνταγματική. Αντίθετα, η δημοσίευση αποσπάσματος της φορολογικής του δήλωσης ή ακόμα και της φορολογικής δήλωσης της συζύγου του συνδέεται έμμεσα με την άσκηση των δικαστικών του καθηκόντων

⁹ βλ. και παρακάτω παρ. 5.4

αφού η φορολογική δήλωση αποτελεί ένδειξη χρηματισμού. Επομένως, η δημοσίευση αυτού του προσωπικού δεδομένου είναι επιτρεπτή.

Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί αυτό του μητροπολίτη που κατηγορείται για ερωτικά σκάνδαλα. Σε αυτή την περίπτωση η δημοσίευση της ερωτικής του ζωής συνδέεται με την άσκηση του δημοσίου λειτουργήματός του. Οι κανόνες της Εκκλησίας επιβάλλουν οι μητροπολίτες να είναι άγαμοι. Αν κάποιος μητροπολίτης δεν τηρεί αυτούς τους κανόνες παρουσιάζει μια υποκριτική και αντιφατική συμπεριφορά. Συνεπώς, η τυχόν δημοσίευση φωτογραφιών που τον απεικονίζουν να ερωτοτροπεί με γυναίκα δεν είναι παράνομη. Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατηρήσουμε ότι είναι δυνατόν το ίδιο προσωπικό δεδομένο ανάλογα με το ποιον αφορά να οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα σε σχέση με το επιτρεπτό ή μη της δημοσίευσης.

Στην δεύτερη περίπτωση κατά την οποία ο κατηγορούμενος δεν είναι δημόσιο πρόσωπο που ασκεί δημόσιο λειτουργήμα, η δημοσίευση ευαίσθητων προσωπικών του δεδομένων, όπως η υγεία, η ερωτική ζωή, η φορολογική δήλωση, οι πολιτικές, θρησκευτικές πεποιθήσεις κ.λπ., απαιτεί πάντοτε προηγούμενη άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, διαφορετικά είναι αντισυνταγματική.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι ίσως η πιο χαρακτηριστική περίπτωση που αναδεικνύει την σημασία της διαπροσωπικής ενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αφού οι περισσότερες προσβολές προέρχονται συνήθως από ιδιωτικούς φορείς και κυρίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.¹⁰

¹⁰ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά δικαιώματα Ειδικό μέρος, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, τομ. ΙΙΙ ημ. β', σελ.153, 2005, Αθήνα

4. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

4.1 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Η ελευθερία της έκφρασης προστατεύεται ήδη από τα πρώτα μετεπαναστατικά ελληνικά Συντάγματα ως ελευθερία των στοχασμών και αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της πνευματικής ελευθερίας. Κατά παράδοση, επίσης, τα ελληνικά Συντάγματα προστατεύουν την ελευθερία της έκφρασης μαζί με τον τύπο, που όμως αποτελεί ιδιαίτερο μέσο έκφρασης και μαζικής επικοινωνίας. Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί μια από τις ειδικότερες εκφάνσεις της ελευθερίας των ιδεών. Είναι γεγονός ότι η κατοχύρωση της ελευθερίας της έκφρασης σημαίνει κατοχύρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος και αντίστροφα, αφού προϋπόθεση της εύρυθμης λειτουργίας της δημοκρατίας αποτελεί η ελεύθερη και πλουραλιστική διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Ρητή καθιέρωση της ελευθερίας της έκφρασης συναντάμε τόσο στο αρθρ.14 παρ.1Σ¹¹ όσο και διεθνώς στο αρθρ.10 Ε.Σ.Δ.Α.¹² καθώς και στο αρθρ.19 παρ.2 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹³ το οποίο καθιερώνει το δικαίωμα κάθε προσώπου στην ελευθερία της έκφρασης που περιλαμβάνει «την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα...». Επομένως, κατοχυρώνονται το δικαίωμα έκφρασης με όλα τα μέσα, άρα και με τα Μ.Μ.Ε., και το δικαίωμα μετάδοσης πληροφοριών. Φορείς του δικαιώματος αυτού είναι τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα.

Το αμυντικό περιεχόμενο της ελευθερίας της έκφρασης στρέφεται κατά του Κράτους αξιώνοντας παράλειψη κάθε ενέργειας που προσβάλλει αυτό το δικαίωμα αλλά και κατά της ιδιωτικής εξουσίας. Το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται προς το Κράτος και το υποχρεώνει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία του δικαιώματος από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων μας. Τέλος, το διασφαλιστικό περιεχόμενο στρέφεται προς το Κράτος και το υποχρεώνει να παρέχει τα μέσα για την υλοποίηση του δικαιώματος.

4.1.1 Οριοθετήσεις και περιορισμοί

Η ελευθερία της έκφρασης οριοθετείται από τις γενικές ρήτρες του αρθρ.5 παρ.1 Σ (κοινωνικότητα, νομιμότητα, χρηστότητα) οι οποίες συνιστούν οιονεί περιορισμούς. Έτσι π.χ. η ελευθερία έκφρασης οριοθετούμενη από τα

¹¹ «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.»

¹² «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως.»

¹³ Στην Ελλάδα κυρώθηκε με τον ν.2462/1997 και σύμφωνα με το αρθρ.28 παρ.1Σ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου.

δικαιώματα των άλλων και συγκεκριμένα από το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, δεν παρέχει εξουσία γνωστοποίησης πληροφοριών που ανάγονται στην ιδιωτική ζωή του κατηγορουμένου.

Κατά το αρθρ.14 παρ.1 Σ η ελευθερία της έκφρασης ασκείται «τηρώντας τους νόμους του κράτους». Η διάταξη εμπεριέχει μια γενική επιφύλαξη νόμου η οποία δεν εξουσιοδοτεί τον νομοθέτη να εισάγει περιορισμούς αλλά να εξειδικεύσει το περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης. Σύμφωνα με την νομολογία¹⁴ το αρθρ.14 αναφέρεται μόνο σε εκείνους τους νόμους οι οποίοι κατατείνουν στην προστασία του ατόμου ή του κοινωνικού συνόλου από την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης άσκησης γνώμης και διάδοσης των πληροφοριών και όχι σε όσους επιδιώκουν την με οποιονδήποτε τρόπο παρεμπόδιση της έκφρασης.

Περιορισμούς στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης προβλέπει και η Ε.Σ.Δ.Α. το αρθρ.10 παρ.2 της οποίας ορίζει ότι «η άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης ακριβώς γιατί συνεπάγεται καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υποβληθεί σε ορισμένες διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις που προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν μέτρα αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, την εδαφική ακεραιότητα, την υπεράσπιση της τάξης και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των άλλων, την παρεμπόδιση της κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών και την διασφάλιση του κύρους και της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας».

4.2 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

4.2.1 Σημασία της κατοχύρωσης της ελευθερίας του τύπου

Με τον όρο «τύπος» εννοούμε κάθε προϊόν μέσου μαζικής παραγωγής, στο οποίο απεικονίζεται κείμενο ή παράσταση. Όπως η ελευθερία της έκφρασης γενικότερα, έτσι και ο τύπος ως ειδικότερη μορφή της συμβάλλει σημαντικά στην πληροφόρηση και πολιτική ενεργοποίηση των πολιτών. Ο τύπος είναι όργανο έκφρασης γνώμης και άσκησης οικονομικής και επαγγελματικής δραστηριότητας ορισμένων ανθρώπων ως φορέων αντίστοιχων δικαιωμάτων. «Είναι στοιχείο απαραίτητο της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων αφενός και της δημοκρατίας του πολιτικού βίου αφετέρου, χωρίς τα οποία δεν νοείται φιλελεύθερη δημοκρατία.»¹⁵

Η συνταγματική θεμελίωση της ελευθερίας του τύπου βρίσκεται στο αρθρ.14 Σ το οποίο στην παρ.2 εδ.α' («Ο τύπος είναι ελεύθερος») την κατοχυρώνει ως αντικειμενικό κανόνα δικαίου ενώ στην παρ.1 θεσπίζει υποκειμενικό δικαίωμα

¹⁴ Α.Π. 794/1976,Ολ., Ποιν. Χρον. 1977, σελ.229

¹⁵ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α', σελ.572, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005, Αθήνα

του καθενός, το δικαίωμα του «εκφράζεσθαι δια του τύπου». Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει: α) την ελευθερία συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και πάσης φύσης στοιχείων, β) την ελευθερία σύνταξης, εκτύπωσης, κυκλοφορίας και διανομής εντύπων και γ) την ελευθερία της με κάθε μέσο δημοσίευσης ειδήσεων, σχολίων, πληροφοριών.

Η Ε.Σ.Δ.Α. κατοχυρώνει μεν στο αρθρ.10 την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφορίας αλλά δεν αναφέρεται καθόλου στην ελευθερία του τύπου. Όμως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Sunday Times υπογράμμισε την σπουδαιότητα του τύπου ως μέσου πληροφόρησης του κοινού και συνήγαγε από την ελευθερία της πληροφορίας αξίωση του κοινού, θεμελιωμένη στην Σύμβαση, προς εκπλήρωση της αποστολής αυτής εκ μέρους του τύπου. Γενικά η Ε.Σ.Δ.Α., που υπόκειται στο Σύνταγμα αλλά υπέρκειται των νόμων, μπορεί μόνο να διευρύνει αλλά όχι να συρρικνώσει την συνταγματική προστασία της ελευθερίας του τύπου.

4.2.2 Περιεχόμενο, οριοθετήσεις, περιορισμοί

Φορείς των δικαιωμάτων του τύπου είναι τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα. Το αμυντικό περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου στρέφεται κατά του κράτους και το υποχρεώνει να απέχει από κάθε ενέργεια που προσβάλλει το δικαίωμα αυτό. Το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται erga omnes, δηλαδή και κατά της ιδιωτικής εξουσίας (αρθρ.25 παρ.1 εδ.γ΄Σ). Το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται προς το κράτος το οποίο οφείλει να προστατεύει την άσκηση του δικαιώματος από προσβολές των συνανθρώπων μας. Το διασφαλιστικό περιεχόμενο στρέφεται προς το κράτος και το υποχρεώνει να λαμβάνει τα μέτρα που είναι αναγκαία για την υλοποίηση του δικαιώματος.

Η ελευθερία του τύπου οριοθετείται από τις γενικές ρήτρες του αρθρ.5 παρ.1 Σ. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού πρέπει να μην προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, να μην παραβιάζει το Σύνταγμα, τους συμφωνούς με αυτό νόμους και τα χρηστά ήθη. Επιπλέον, το αρθρ.14 παρ.1 Σ ορίζει ότι «καθένας μπορεί να εκφράζει... δια του τύπου τους στοχασμούς του **τηρώντας τους νόμους του κράτους**». Η διάταξη αυτή επαναλαμβάνει την γενική ρήτρα της νομιμότητας του αρθρ.5 και δεν εξουσιοδοτεί τον νομοθέτη να εισάγει περιορισμούς. Βέβαια, επιβάλλει την τήρηση των νόμων που είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα, οι οποίοι μόνονι άλλωστε μπορούν να αξιώσουν τον σεβασμό των Ελλήνων¹⁶, και όχι εκείνους που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος, οι οποίοι άλλωστε δεν δεσμεύουν τους δικαστές¹⁷.

Στα πλαίσια αυτά, εντύπωση προκαλεί η αποδοχή εκ μέρους της νομολογίας¹⁸ της συνταγματικότητας του αρθρ.39 παρ.3 ν.1092/1938 σύμφωνα με το οποίο «αρξάμενης ποινικής διώξεως, ο αρμόδιος Εισαγγελεύς μετά

¹⁶ αρθρ.120 παρ.2 Σ

¹⁷ αρθρ.87 παρ.2 Σ

¹⁸ Α.Π. 794/1976, Ολ., Ποιν. Χρον. 1977, σελ.229επ.

σύμφωνον γνώμη του Ανακριτού της υποθέσεως δύναται να διατάξη την απαγόρευσιν οιασδήποτε δημοσιεύσεως σχετικής προς την ενεργούμενη ανάκρισιν ή άλλην πράξιν της ποινικής διαδικασίας...». Η επίκληση της ανάγκης «ομαλής και ακώλυτης διεξαγωγής της ανάκρισης δεν φαίνεται αρκετή για να δικαιολογήσει μια τέτοια απόλυτη συσκότιση για εγκληματικές πράξεις οι οποίες μπορεί να έχουν πολιτική ή ευρύτερη κοινωνική σημασία και άρα προκαλούν το δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης¹⁹». Θα όφειλε να επιδιωχθεί η «θεσμική προσαρμογή της ελευθερίας του τύπου προς τον θεσμό της ποινικής δίκης»²⁰ και όχι να παραμερισθεί μονόπλευρα η πρώτη σε όφελος της δεύτερης από την στιγμή που το Σύνταγμα δεν αναγνωρίζει μόνο τον θεσμό της δίκης αλλά και την ελευθερία του τύπου.

4.3 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Με την ελευθερία της έκφρασης συνδέεται αλλά δεν ταυτίζεται η ελευθερία της πληροφόρησης. Στην εποχή μας, που χαρακτηρίζεται ως «Κοινωνία της Πληροφορίας», η ελευθερία της πληροφόρησης αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Χωρίς αυτήν είναι αδύνατη η λειτουργία της δημοκρατίας γιατί λείπει η ενημέρωση την οποία προϋποθέτει η εύλογη και σώφρων άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών και του ελέγχου των κυβερνώντων. Επίσης, πρέπει να επισημάνουμε ότι η πληροφορία υπηρετεί τους σκοπούς της δικαιοσύνης προς τον έξω του δικαστηρίου κόσμο, προς τον πολίτη, την κοινή γνώμη συμβάλλοντας έτσι στο παιδαγωγικό έργο της τελευταίας.

Με την αναθεώρηση του 2001, το αρθρ.5Α Σ κατοχυρώνει πλέον ρητά το δικαίωμα στην πληροφόρηση, καθορίζοντας ταυτόχρονα και τα όρια του συνταγματικού αυτού δικαιώματος, δεδομένου ότι η δίχως σύνορα διάδοση των πληροφοριών μπορεί να θέσει σε κίνδυνο άλλα συνταγματικά δικαιώματα. Έτσι, σύμφωνα με την νέα διάταξη «Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, **όπως νόμος ορίζει**. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων». Παράδειγμα δικαιώματος τρίτου που μπορεί να περιορίσει το δικαίωμα της πληροφόρησης είναι το απόρρητο του ιδιωτικού βίου. Την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών κατοχυρώνει και το αρθρ.10 παρ.1 Ε.Σ.Δ.Α.

¹⁹ Χρυσόγονος Κώστας, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998, Αθήνα

²⁰ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τομ.ΙΙΙ ημ.β',σελ.247, 2005 Αθήνα

5. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ: ΟΔΗΓΕΙ Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΣΕ ΟΡΘΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ;

Αρχικά, πρέπει να επισημάνουμε για μια ακόμη φορά ότι συνταγματική εγγύηση της ελευθερίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της δημοσιογραφικής έρευνας αποτελεί το αρθρ.14 παρ. 1 και 2 Σ. Η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης περιλαμβάνει όλα τα στάδια που διανύει μια είδηση μέχρι να δει το φως της δημοσιότητας. Η ευθύνη των Μ.Μ.Ε. ως παράγοντος διαμόρφωσης της κοινής γνώμης δεν περιορίζεται στο καθήκον αλήθειας ούτε στην συμβολή για τον σχηματισμό της πολιτικής βούλησης του κοινού. Από την επίδραση την οποία ασκούν στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και ηθική ζωή της χώρας πηγάζουν και οι αυξημένες υποχρεώσεις τους όσον αφορά την παροχή πληροφοριών. Η αποχή από παρουσίαση σκηνών βίας, η απαγόρευση εξυμνήσεως τρομοκρατικών ενεργειών ή εγκλημάτων αποτελούν στην πραγματικότητα «συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου και γενικότερα των μέσων μαζικής επικοινωνίας»²¹.

5.1 Θεωρία της στάθμισης συμφερόντων

Στην θεωρία αλλά και στην νομολογία συχνά διατυπώνεται η άποψη ότι σε περίπτωση σύγκρουσης της ελευθερίας πληροφόρησης των Μ.Μ.Ε. με έννομα αγαθά της προσωπικότητας πρέπει να σταθμιστεί η αξία της επιδιωκόμενης πληροφορίας και της μέσω αυτής διακινδύνευσης της προσωπικότητας. Η στάθμιση αυτή όμως παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες δεδομένου ότι όλες οι συνταγματικές αρχές είναι ισότιμες και δεν επιδέχονται ιεράρχηση. Αφετηρία της αξιολογικής αυτής στάθμισης αποτελεί η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσον μία πληροφορία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής των Μ.Μ.Ε., δηλαδή της ενημέρωσης του κοινού, κατά πόσο συντρέχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης του κοινού.

Σύμφωνα με ένα κριτήριο συναγόμενο από συνταγματικές διατάξεις που αφορούν τις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, το ενδιαφέρον πληροφόρησης είναι αναγνωρισμένο όταν σχετίζεται με πληροφορία που συντελεί στην διαμόρφωση της πολιτικής γνώμης του κοινού.

Κατά την θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων, επειδή από την μια πλευρά το δικαίωμα της έκφρασης δια του τύπου και το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση και διαλεύκανση του εγκλήματος και από την άλλη το δικαίωμα του σεβασμού της προσωπικότητας αποτελούν δυο αυτοτελή και ισοδύναμα συνταγματικά δικαιώματα, από τα οποία κανένα δεν μπορεί να αξιώσει υπεροχή έναντι του άλλου, η μεταξύ τους σύγκρουση δεν μπορεί να

²¹ Καράκωστας Ιωάννης, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., σελ.52, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003 Αθήνα

λυθεί εκ των προτέρων²². Έτσι, η σύγκρουση του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου προς πληροφόρηση και του συμφέροντος του κατηγορουμένου για την προάσπιση της προσωπικότητας και αξιοπρέπειάς του και την διαφύλαξη της ιδιωτικής του ζωής από την αδιακρισία τρίτων (για παράδειγμα ο κατηγορούμενος έχει συμφέρον να μην αναφερθεί το όνομά του, να μην αναπαραχθεί η εικόνα του, να μην προβληθούν γεγονότα της οικογενειακής ή αισθηματικής του ζωής) πρέπει να ρυθμίζεται ad hoc. Συγκεκριμένα:

5.1.1 Στάδιο της προδικασίας – Τεκμήριο αθωότητας – Αρχή της μυστικότητας

Στην φάση της προδικασίας ισχύει η αρχή της μυστικότητας (αρθρ.241 ΚΠΔ) και το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου (αρθρ.6 παρ.2 Ε.Σ.Δ.Α. «Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του»). Κατά συνέπεια, επιβάλλεται ο σεβασμός της προσωπικότητας του κατηγορουμένου και απαγορεύεται η δημοσίευση του ονόματος, της εικόνας ή στοιχείων της ιδιωτικής ζωής του.

5.1.2 Στάδιο της επ' ακροατηρίου συζήτησης – Αρχή της δημοσιότητας

Στην φάση της κύριας διαδικασίας ή της επ' ακροατηρίου συζήτησης ισχύει η αρχή της δημοσιότητας (αρθρ.93 παρ.2 Σ, αρθρ.329 ΚΠΔ). Ειδικά στην περίπτωση σοβαρών εγκλημάτων η πληροφόρηση του κοινού προέχει του συμφέροντος του δράστη. Ωστόσο, το αρθρ.93 παρ.2 Σ προβλέπει την δυνατότητα διεξαγωγής της δίκης «κεκλεισμένων των θυρών», αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει συμφέρον να πληροφορηθούν οι τρίτοι γεγονότα που δεν συνδέονται με το έγκλημα.

5.1.3 Φάση της απαγγελίας της δικαστικής απόφασης

Στην φάση της απαγγελίας της δικαστικής απόφασης το αρθρ.93 παρ.3 Σ δίνει το προβάδισμα στο συμφέρον της ολότητας για πληροφόρηση. Και εδώ όμως, η αναφορά στην προσωπικότητα του δράστη πρέπει να γίνεται μόνο στον βαθμό που συνδέεται και φωτίζει το έγκλημα.

5.1.4 Στάδιο μετά την έκτιση της ποινής

Από κάποιο χρονικό σημείο και έπειτα το έγκλημα παύει να έχει σημασία για την κοινή γνώμη. Ο καθορισμός αυτού του χρονικού σημείου είναι δύσκολος

²² βλ. σχ. Μιχαηλίδης-Νουαρός Γεώργιος, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, σελ.381-385, Το Σ 1983

και είναι συνάρτηση της σοβαρότητας του εγκλήματος και του δικαιώματος του δράστη για επανένταξη. Η δημοσίευση πρέπει να προστατεύεται όταν αποτελεί το ορθό μέσο για την επιδίωξη του ορθού σκοπού. Το εάν μετά την έκτιση της ποινής η ανακίνηση της ιστορίας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εξυπηρετεί κάποιο σκοπό, αυτό θα το κρίνει το δικαστήριο της ουσίας που δικάζει την προσβολή της προσωπικότητας. Αντίθετα, το εάν εξυπηρετείται ή όχι η ελευθερία της πληροφορίας ή εάν προσβάλλεται η προσωπικότητα του κατηγορουμένου είναι κρίση νομική και ελέγχεται από τον Άρειο Πάγο.

5.2 Θεωρία της επικαιρότητας

Ένα άλλο κριτήριο μας προσφέρει η θεωρία των προσώπων της επικαιρότητας, η οποία αναπτύχθηκε συστηματικότερα στην Γερμανία. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία ο κατηγορούμενος είναι πρόσωπο της επικαιρότητας και οφείλει να υπομείνει την προσβολή της προσωπικότητας του επειδή με την πράξη του κατηύθυνε προσωπικά ο ίδιος το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης προς το πρόσωπό του. Η προσβολή όμως δεν μπορεί να είναι απεριόριστη. Η δημοσίευση στον τύπο φωτογραφιών και άλλων στοιχείων που προσβάλλουν την προσωπικότητά του είναι θεμιτή μόνο κατά το σύντομο χρονικό διάστημα που το πρόσωπο αυτό απασχολεί το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Πάντως, μειονέκτημα της θεωρίας αυτής είναι ότι τα όρια της κατηγορίας των προσώπων της επικαιρότητας είναι ασαφή και ρευστά.

5.3 Θεωρία των θεμιτών αναγκών της κοινότητας για πληροφόρηση

Η θεωρία αυτή ερευνά ποιες είναι οι θεμιτές ή αντικειμενικές ανάγκες πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία στη βάση δυο κριτηρίων: πρώτον βάσει του κριτηρίου του γενικού συμφέροντος και δεύτερον βάσει των εθίμων και των αντιλήψεων που επικρατούν στο μέσο κοινωνικό άνθρωπο. Έτσι, συνάγει ότι η πληροφόρηση του κοινωνικού συνόλου για την προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή ενός ατόμου είναι αντικειμενικά αναγκαία και θεμιτή, όταν εξυπηρετεί την ενημέρωση του κοινού για την εικόνα και την ιδιωτική ζωή εγκληματιών ή άλλων ατόμων που είναι επικίνδυνα για την δημόσια ασφάλεια. Και αυτής της θεωρίας τα όρια είναι ασαφή και ρευστά γιατί οι ανάγκες πληροφόρησης του κοινού διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή.

5.4 Αρχή της αναλογικότητας

Έχει διατυπωθεί η άποψη²³ ότι στις περιπτώσεις στάθμισης συμφερόντων το πρόβλημα δεν είναι μόνο αν, στην συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στο δημόσιο συμφέρον της ενημέρωσης του κοινού ή στην προστασία της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας. Συνήθως τίθεται και το ερώτημα, αν ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της προσωπικότητας είναι ανάλογος προς το προστατευτέο δημόσιο συμφέρον, της ενημέρωσης του κοινού. Μπορούμε να πούμε ότι η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας²⁴, που εξετάζει μεταξύ άλλων την αναγκαιότητα του εξεταζόμενου μέτρου, είναι απαραίτητη σε κάθε περιορισμό συνταγματικού δικαιώματος.

Ειδικότερα, στην περίπτωση περιορισμών της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφορίας, η Ε.Σ.Δ.Α. επιτρέπει μόνο τους περιορισμούς που αποτελούν «αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία»²⁵. Με βάση, λοιπόν, την αρχή αυτή μπορούμε να πούμε ότι η δημοσίευση από τα Μ.Μ.Ε. προσωπικών δεδομένων του κατηγορουμένου πρέπει να είναι αναγκαία, δηλαδή να μην υπερβαίνει τον σκοπό, που δεν είναι άλλος από την πληροφόρηση του κοινού. Όταν η δημοσίευση των προσωπικών δεδομένων του κατηγορουμένου υπερβαίνει τον σκοπό αυτό, παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας στην ειδικότερη έκφασή της ως αρχή της αναγκαιότητας και άρα η δημοσίευση είναι αντισυνταγματική.

Για παράδειγμα, η δημοσίευση του αριθμού του τηλεφώνου, της διεύθυνσης ή της ερωτικής ζωής του κατηγορουμένου, στοιχεία που εντάσσονται στην κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, υπερβαίνουν την ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση και παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας. Κατά συνέπεια, η δημοσίευση τέτοιων στοιχείων είναι παράνομη. Αντίθετα, η δημοσίευση της φορολογικής δήλωσης του κατηγορουμένου, ενώ κατ' αρχήν δεν εξυπηρετεί τον σκοπό πληροφόρησης του κοινού, μπορεί να είναι επιτρεπτή και να μην προσκρούει στην αρχή της αναλογικότητας όταν πρόκειται για εγκλήματα που σχετίζονται με την κατάχρηση δημοσίου χρήματος από δημόσιους υπαλλήλους ή με τον χρηματισμό δικαστών.

5.5 Τελικά πώς επιλύεται η αντίθεση; Θεωρία της θεσμικής εφαρμογής

Όπως έγινε φανερό η διαπλοκή μέσω μαζικής ενημέρωσης και προσωπικότητας του κατηγορουμένου εμφανίζει ιδιαίτερο νομικό και πραγματικό ενδιαφέρον. Όπως όλα τα δικαιώματα, έτσι και η ελευθερία του

²³ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα, τομ.Α', σελ.516 επ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005
Αθήνα

²⁴ αρθρ.25 παρ.1 εδ.δ' Σ

²⁵ αρθρ.10 παρ.2 Ε.Σ.Δ.Α.

τύπου υπόκειται στους γενικούς περιορισμούς²⁶ και δεν μπορεί να ασκείται κατά προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Στα δικαιώματα αυτά ανήκει και το δικαίωμα της προσωπικότητας. Η άσκηση, λοιπόν, της ελευθερίας του τύπου δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας. Οι αντιθέσεις που δημιουργούνται στο πεδίο της έντασης μέσω μαζικής ενημέρωσης και προσωπικότητας κατά την ορθότερη άποψη δεν μπορούν να βρουν την λύση τους με την μέθοδο της στάθμισης των συμφερόντων. Πληροφόρηση του κοινού και προσωπικότητα δεν αποτελούν κατά δίκαιο συγκρουόμενα αγαθά. Επομένως, δεν αποτελεί ασφαλές νομικό συμπέρασμα η ad hoc κρίση του θεμιτού της προσβολής του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας χάριν της πληροφόρησης του κοινού²⁷.

Σε ενδιαφέρουσες λύσεις σχετικά με την διαπλοκή τύπου και προσωπικότητας μπορεί να οδηγήσει η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η σχέση δημοσιότητας, ως έννομη σχέση μεταξύ συγκεκριμένου προσώπου και κοινού, αποτελεί έννομη σχέση αναγνωριζόμενη από το δίκαιο. Η δημοσιότητα μπορεί να είναι διαρκής ή παροδική, επιδιωκόμενη ή μη, θετική ή αρνητική για τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Το ευρισκόμενο στην δημοσιότητα πρόσωπο περιορίζεται στην άσκηση των δικαιωμάτων του, εφόσον το συγκεκριμένο δικαίωμα συνδέεται με δεσμό αιτιώδους συνάφειας προς την έννομη σχέση της δημοσιότητας και μόνο κατά το μέτρο που επιβάλλει ο δεσμός αιτιώδους συνάφειας.

Ειδικά, όμως, όσον αφορά στην σύγκρουση των θεμελιωδών – μητρικών δικαιωμάτων της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας του κατηγορουμένου με το επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου και του συναφούς δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού παρατηρητέα τα εξής:

Τα δικαιώματα της ανθρώπινης αξίας και της προσωπικότητας (που περιλαμβάνει την τιμή, την υπόληψη, την εικόνα) του κατηγορουμένου, όπως τονίστηκε και παραπάνω, δεν λειτουργούν μόνο ως θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα αλλά και ως αντικειμενικές αρχές, ως θεσμοί. Μεταξύ αυτών των θεσμών και της ελευθερίας του τύπου (και του συναφούς δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού) υπάρχει ένα κοινό αντικειμενικό στοιχείο: η ιδιότητα του φορέα του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας ως κατηγορουμένου. Από την στιγμή που υπάρχει κοινό αντικειμενικό στοιχείο, υπάρχει και αιτιώδης συνάφεια και άρα επιτρέπονται οι περιορισμοί. Επομένως, το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης του κοινού δεν μπορεί να εφαρμοστεί στο σύνολό του αλλά πρέπει να προσαρμοστεί, να περιοριστεί στην εκάστοτε συγκεκριμένη έννομη σχέση, ενόψει των θεσμών της αξίας και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου. Ας μην ξεχνάμε ότι συνταγματική βάση της αρχής του αιτιώδους των περιορισμών αποτελεί η

²⁶ αρθρ.5 παρ.1 Σ

²⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τομ.ΙΙΙ ημ.Β', 2005 Αθήνα

ταυτόχρονη και ισοδύναμη κατοχύρωση από το Σύνταγμα δικαιωμάτων και θεσμών²⁸.

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, θα ήταν σκόπιμο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στηριζόμενα στις ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου, στη νομολογία των δικαστηρίων, στην εμπειρία της δημοσιογραφικής ζωής και έχοντας υπόψη την υψηλή αποστολή τους, να τηρούν αυστηρά τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας όσον αφορά την δημοσίευση φωτογραφιών ή πληροφοριών που είναι ενδεχόμενο να προσβάλλουν την προσωπικότητα ή την ιδιωτική ζωή του κατηγορουμένου.

²⁸ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα Γενικό Μέρος, τομ. Γ' ημ.Ι, σελ.75, Σάκκουλας, 2005 Αθήνα

6. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ

6.1 Περιεχόμενο και σημασία της αρχής της δημοσιότητας

Όπως τονίστηκε και προηγουμένως, η αρχή της δημοσιότητας αποτελεί βασική αρχή της επ' ακροατηρίου συζήτησης (αρθρ.329 ΚΠΔ) που είναι και συνταγματικά κατοχυρωμένη (αρθρ.93 παρ.2 Σ). Η αρχή της δημοσιότητας έχει δυο εκφάνσεις. Αφενός επιτρέπεται η είσοδος στις αίθουσα του δικαστηρίου σε κάθε πρόσωπο που επιθυμεί να παρακολουθήσει την δίκη (άμεση δημοσιότητα) και αφετέρου επιτρέπεται κάθε αναμετάδοση της δίκης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (έμμεση δημοσιότητα). Η έμμεση δημοσιότητα, δηλαδή η δημοσιογραφική ανταπόκριση για τα συμβαίνοντα μέσα στην αίθουσα του δικαστηρίου ικανοποιεί το βασικότατο δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού. Το δικαίωμα αυτό, όπως επισημάναμε και παραπάνω, πηγάζει από την ελευθερία της έκφρασης και την ελεύθερη μετάδοση των σκέψεων και των ιδεών (αρθρ.14 Σ, αρθρ.10 Ε.Σ.Δ.Α.).

Στα πλαίσια της δικαστικής ανταπόκρισης ο δημοσιογράφος επιλέγει τα γεγονότα, τα προβάλλει με ένα συγκεκριμένο τρόπο, τονίζει τις λεπτομέρειες που του φαίνονται σημαντικότερες και αποσιωπά άλλες, προσανατολίζει την κοινή γνώμη. Συχνά θυσιάζει την αντικειμενικότητά του παρουσιάζοντας τις πληροφορίες κατά τρόπο που να αρέσουν ή να κολακέψουν τις προκαταλήψεις του αναγνώστη ή θεατή. Μεταξύ των θετικών στοιχείων της δικαστικής ανταπόκρισης συγκαταλέγονται: α) η γενική πρόληψη, δηλαδή όσοι έχουν τάση να διαπράξουν κάποιο έγκλημα βλέπουν τι έπαθε ο δράστης και έτσι δημιουργείται σοβαρός ανασταλτικός παράγοντας και β) η διαπίστωση εκ μέρους των πολιτών της ορθής λειτουργίας της δικαιοσύνης. Αντίθετα, στα αρνητικά στοιχεία της δικαστικής ανταπόκρισης περιλαμβάνονται: α) η δημόσια διαπόμπευση που υφίσταται ο κατηγορούμενος, η οποία αποτελεί μια επιπλέον ποινή, περιττή και επιζήμια, ακόμα και όταν απαγγελθεί καταδίκη από το δικαστήριο (πολύ περισσότερο όταν ο κατηγορούμενος κηρυχθεί αθώος), γιατί δυσχεραίνει την επανένταξή του στην κοινωνία και προσβάλλει ανεπανόρθωτα το δικαίωμα της προσωπικότητας του και β) τα δημοσιεύματα που επιδρούν δυσμενώς στην κρίση των δικαστών (κυρίως των ενόρκων), των μαρτύρων, των πραγματογνωμόνων²⁹.

6.1.1 Περιορισμοί της αρχής της δημοσιότητας

Σύμφωνα με το αρθρ.93 παρ.2 Σ, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει η συνεδρίαση να μην γίνει δημόσια αν κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα

²⁹ βλ. σχ. Παπαρηγοπούλου-Σκορίνη, Η πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, σελ.278, ΝοΒ 25, 1977

πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Ωστόσο, η ελληνική νομολογία μέχρι σήμερα έχει επιδείξει φειδώ και διστακτικότητα σχετικά με τις αποφάσεις που διατάσσουν διεξαγωγή της δίκης κεκλεισμένων των θυρών για τους παραπάνω λόγους. Πάντως, η δημοσιότητα θα πρέπει να αποκλείεται σε κάθε περίπτωση, όπου κατά την ακροαματική διαδικασία πρόκειται να συζητηθούν γεγονότα της προσωπικής ζωής των διαδίκων ή η δημόσια συζήτηση των γεγονότων αυτών έχει τον χαρακτήρα σοβαρής διείσδυσης στην ιδιωτική σφαίρα των διαδίκων (π.χ. ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη, προσωπικό ή επαγγελματικό απόρρητο).

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι πυρήνας του προβλήματος δεν είναι η τυπωμένη, ηχογραφημένη ή εικονογραφημένη πληροφορία αυτή καθ' εαυτή αλλά η μεταμόρφωσή της σε εμπορικό-βιομηχανικό προϊόν που θέτει σε κίνδυνο την ποινική διαδικασία, ισοπεδώνει τα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, απειλεί την ανεξάρτητη άσκηση της δικαιοσύνης και εκφυλίζει συχνά την έννοια της αρχής της δημοσιότητας. Δεν είναι λοιπόν το μέσον, αλλά η χρήση του που εγκυμονεί παρενέργειες για την θεμελιώδη στην δημοκρατική πολιτεία αρχή της δημοσιότητας, χρήση που κάποτε αποκτά ανεξέλεγκτες διαστάσεις και τείνει να προσδώσει αυθαίρετα στον Τύπο τον χαρακτηρισμό μιας “παράλληλης Δικαιοσύνης”³⁰.

6.2 Το νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας του κατηγορουμένου

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας περιέχει πλέγμα διατάξεων από τις οποίες προκύπτει η ακριβής θέση, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του κατηγορουμένου σε όλες τις φάσεις απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Σημαντικές για την παρούσα εργασία είναι οι διατάξεις των άρθρων 241 (μυστικότητα της ανακρίσεως) και 329-330 ΚΠΔ (δημοσιότητα της επ' ακροατηρίου συζητήσεως).

Κατά την διάταξη του αρθρ.8 ν. 3090/2002 (ΦΕΚ Α' 329) «Η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο δίκης ενώπιον ποινικού, πολιτικού ή διοικητικού δικαστηρίου απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει τις ενέργειες αυτές, εφόσον συναινούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον. Η φωτογράφιση των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών αρχών απαγορεύεται». Προβλέπονται μάλιστα και ποινικές κυρώσεις για τον παραβάτη της παραπάνω διάταξης.

Η Ε.Σ.Δ.Α. στο αρθρ.6 καθιερώνει την αρχή της δίκαιης δίκης και απαριθμεί τα θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου.

Ο ν. 1730/1987 θεσπίζει ειδικούς κανόνες για τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές που έχουν ως θέμα γεγονότα που σχετίζονται με αξιόποινες πράξεις

³⁰ βλ. σχ. Δημητράτου Ν., Προβλήματα δημοσιότητας στην ποινική δίκη, σελ.342 επ., ΝοΒ 39, 1991

(αντικειμενικότητα της πληροφόρησης, σεβασμός της προσωπικότητας και του ιδιωτικού βίου, σεβασμός του τεκμηρίου αθωότητας, αποφυγή μετάδοσης εικόνων και πειστηρίων). Τέλος, υπάρχουν πολλές αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης για την δημοσιογραφική δεοντολογία γύρω από τον κατηγορούμενο.

7. ΣΧΕΣΕΙΣ Μ.Μ.Ε. ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Από τη μια πλευρά, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον κατηγορούμενο ως μέσο για την επιτυχή υπεράσπιση της υπόθεσης. Από την άλλη πλευρά, η συχνά απρόσκλητη ανάμιξή τους στην ποινική διαδικασία δημιουργεί την ανάγκη υπεράσπισης έναντι των μέσων μαζικής ενημέρωσης³¹.

7.1 Θετική αξιολόγηση των σχέσεων

Όσον αφορά στην πρώτη περίπτωση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να ενταχθούν στην συνολική υπερασπιστική στρατηγική του κατηγορουμένου με σκοπό την δημιουργία ευνοϊκών όρων για την επιτυχή εξέλιξη της υπόθεσης. Ερωτάται όμως πώς πρέπει να αξιολογούνται τέτοιου είδους πρωτοβουλίες των διαδίκων ή των συνηγόρων τους. Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό πρέπει να διακρίνουμε περιπτώσεις:

α) Η προσπάθεια δημιουργίας θετικής δημοσιότητας και ευρύτερης κοινωνικής συμπαράταξης υπέρ του κατηγορουμένου από τον ίδιο ή τον συνηγόρο του σε όλες τις φάσεις της ποινικής διαδικασίας με την χρησιμοποίηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης δεν είναι κατ' αρχήν επιλήψιμη αλλά μπορεί να αποφέρει αντίθετα από τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

β) Κατ' αρχήν θεμιτή θα πρέπει να θεωρηθεί και η διατύπωση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης των γενικών θέσεων και ισχυρισμών του κατηγορουμένου έναντι της κατηγορίας. Το ίδιο ισχύει και για την γενική κριτική οριστικών αποφάσεων που δεν συνοδεύεται από προσβλητικούς χαρακτηρισμούς των δικαστικών οργάνων.

γ) Ανεπίτρεπτη, αντίθετα, πρέπει να θεωρείται κατ' αρχήν η διατύπωση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης δηλώσεων και κρίσεων περί της ενοχής του κατηγορουμένου, που προέρχονται από τους συνηγόρους της πολιτικής αγωγής. Η διάκριση αυτή επιβάλλεται από το τεκμήριο αθωότητας ως υπέρτατης ρυθμιστικής αρχής της ποινικής διαδικασίας με αυξημένη τυπική ισχύ αλλά και ως βασικής αρχής κοινωνικής οργάνωσης. Η αντίστοιχη υποχρέωση των δημοσιογράφων θεσπίζεται ρητώς στο αρθρ.3 παρ.3 ν. 1730/1987 και στο αρθρ.10 του Κωδ.Δημ.Δε. για τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, ενώ το ίδιο ισχύει και για τον τύπο ενόψει των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας.

δ) Ανεπίτρεπτη πρέπει να θεωρηθεί και η παρουσίαση και αξιολόγηση από τους διαδίκους στα μέσα μαζικής επικοινωνίας των κατ' ιδίαν αποδείξεων (εγγράφων, μαρτύρων κ.λ.π.) είτε υπό μορφή «τηλεοπτικής μονομαχίας» με τον αντίπαλο είτε όχι. Μια τέτοια συμπεριφορά είναι ανταγωνιστική προς την

³¹ βλ. σχ. Καράκωστας Ιωάννης, Το δίκαιο των ΜΜΕ, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003 Αθήνα
Του ιδίου, Προσωπικότητα και Τύπος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000 Αθήνα

εκκρεμή ποινική διαδικασία και τείνει στην υποκατάστασή της. Η απόδειξη δεν επιτρέπεται να διεξάγεται εκτός δίκης.

7.2 Αρνητική αξιολόγηση των σχέσεων

Ωστόσο, συχνότερες είναι οι περιπτώσεις που η αυτόκλητη ανάμιξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην εκκρεμή ποινική διαδικασία θέτει το πρόβλημα της προστασίας του κατηγορουμένου απέναντι σε ενέργειες που όχι μόνο προσβάλλουν την προσωπικότητα του αλλά και απειλούν την αποτελεσματικότητα της υπεράσπισής του στο πλαίσιο της διεξαγόμενης δίκης.

Η βάνουση κακοποίηση του τεκμηρίου αθωότητας με τον προκαταβολικό στιγματισμό και διασυρμό του κατηγορουμένου ήδη από την φάση της αστυνομικής προανάκρισης τείνει, δυστυχώς, να αποτελέσει καθημερινό φαινόμενο. Κατά την προσαγωγή του κατηγορουμένου, οι κάμερες και οι φωτογράφοι αφήνονται ανενόχλητοι να τον απαθανατίζουν ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που έξω από τα εισαγγελικά γραφεία διεξάγεται ραδιοτηλεοπτική «προανάκριση». Κανείς δεν φαίνεται να συγκινείται από την αγωνιώδη προσπάθεια πολλών κατηγορουμένων να κρύψουν τα πρόσωπά τους από τον φακό. Η μυστική, υποτίθεται, ανάκριση (αρθρ.241 ΚΠΔ) διεξάγεται ενίοτε δια των εφημερίδων, στις οποίες δημοσιεύονται αυτολεξεί απολογίες κατηγορουμένων³².

7.3 Ποια μέτρα μπορεί να λάβει ο κατηγορούμενος έναντι των Μ.Μ.Ε.;

Κατά την προδικασία ο κατηγορούμενος μπορεί να ζητήσει να ληφθούν από τις αστυνομικές και τις δικαστικές αρχές όλα τα αναγκαία μέτρα για την προστασία του, ιδίως την εφαρμογή του αρθρ.8 ν. 3090/2002 (βλ. παραπάνω παρ. 6.2). Εξίσου σημαντική είναι η τήρηση του μυστικού χαρακτήρα της ανακρίσεως. Οι παραβάτες τιμωρούνται με τις ποινικές κυρώσεις που προβλέπει ο παραπάνω νόμος καθώς και με την διάταξη του αρθρ.252 Π.Κ.

Κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία παρέχονται οι εξής δυνατότητες:

α) Το προαναφερθέν αρθρ.8 ν. 3090/2002 καθιερώνει ως γενικό κανόνα την απαγόρευση ολικής ή μερικής μετάδοσης της δίκης από τα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης καθώς και την κινηματογράφηση ή μαγνητοσκόπησή της. Παρέχεται με αυτόν τον τρόπο σημαντική προληπτική προστασία στον κατηγορούμενο, με την έννοια ότι δεν υπάρχει πλέον η δυνατότητα δραματοποίησης της διαδικασίας. Βέβαια, ο νόμος δεν ρυθμίζει το ζήτημα της έντυπης παρουσίασης του περιεχομένου της δίκης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης από τους δημοσιογράφους που υπήρξαν παρόντες σε αυτήν.

³² Κρουσταλλάκης Ευ., Η κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης της προδικασίας στην ποινική δίκη, σελ.821, Υπεράσπιση, 1993

Ήδη, πριν το ν. 3090/2002, η σημαντική υπ' αριθμόν 175/95 απόφαση του ΜΟΔ Αθηνών απαγόρευσε την περαιτέρω βιντεοσκόπηση και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση της πολύκροτης δίκης των «σατανιστών» με το ακόλουθο αιτιολογικό: «Η επιλογή σκηνών με στοιχεία εντυπωσιασμού ... δημιουργεί τον κίνδυνο να μεταβληθεί η δίκη σε τηλεοπτικό θέαμα, να εκτραχυνθεί η συμπεριφορά των μαρτύρων και να παρεμποδισθεί ... να καταθέσουν ανεπηρέαστα στην δίκη, να παρεμποδισθούν οι κατηγορούμενοι να υπερασπίσουν τον εαυτό τους ... και επίσης να αλλοιωθεί η συμπεριφορά των παραγόντων της δίκης»³³.

β) Στην εκτόνωση ή περιστολή φαινομένων αρνητικής δημοσιότητας μπορεί να συμβάλει και η αναβολή της εκδίκασης της υπόθεσης κατά το αρθρ.349 παρ.1 ΚΠΔ. «Σημαντικό αίτιο» που δικαιολογεί την αναβολή της δίκης συνιστά και η αρνητική δημοσιότητα, ιδίως σε ακραίες περιπτώσεις.

γ) Στα μικτά ορκωτά δικαστήρια, τέλος, το δικαίωμα αναιτιολόγητης εξαίρεσης από την υπεράσπιση μέχρι δυο ενόρκων (αρθρ.396 παρ.2 ΚΠΔ) μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον αποκλεισμό προσώπων, για τα οποία εικάζεται ότι ενδέχεται να έχουν επηρεαστεί από την αρνητική εις βάρος του κατηγορουμένου δημοσιότητα.

Είναι, πάντως, γεγονός ότι υπεράσπιση του κατηγορουμένου υπό το κράτος των εκτυφλωτικών προβολέων της δημοσιότητας και των απειλητικών κραυγών αγανακτισμένων πολιτών δεν νοείται. Δυστυχώς, όμως, φαινόμενα αυτού του είδους πληθύνονται τα τελευταία έτη, στις ραδιοτηλεοπτικές ενδιαφέρουσες δίκες. Οι κάμερες φαίνεται ότι εξαγριώνουν διαδίκους, συγγενείς και ενδιαφερομένους, οι οποίοι νιώθουν τρόπον τινά ότι έτσι εκδικούνται τον κατηγορούμενο.

«Η αρνητική για τον κατηγορούμενο δημοσιότητα μπορεί να θεμελιώσει ελαφρυντική περίπτωση κατά το αρθρ.84 Π.Κ.»³⁴. Ο κατηγορούμενος έχει μεν υποχρέωση να ανεχθεί την επαχθή ποινική διαδικασία, όχι όμως και τον παράλληλο προς αυτήν έντυπο και ραδιοτηλεοπτικό διασυρμό του. Ως πλέον πρόσφορος τρόπος να απαλυνθεί η υπό συζήτηση πρόσθετη και άδικη τιμωρία του, εμφανίζεται στο πλαίσιο της δικής μας έννομης τάξης η συνεκτίμησή της ως μειωτικού του πλαισίου ποινής λόγου. Αυτό εξάλλου επιτρέπεται από την ενδεικτική αναφορά των ελαφρυντικών περιστάσεων στο αρθρ.84 παρ.2 Π.Κ..

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ορισμένους νομοθετικούς περιορισμούς δημοσίευσης στον τύπο, οι οποίοι δεν αντιβαίνουν κατ' αρχήν στην ελευθερία του τύπου, εφόσον υπηρετούν την προστασία του κατηγορουμένου και την ανεπηρέαστη λειτουργία της δικαιοσύνης. Στους περιορισμούς αυτούς ανήκουν³⁵:

1) Η απαγόρευση, μετά από εισαγγελική απόφαση, κάθε δημοσίευσης σχετικής με την ενεργούμενη ανάκριση καθώς και των φωτογραφιών των υπόπτων.

³³ βλ. Κωνσταντινίδη Α., Ποινική δίκη και μέσα μαζικής ενημέρωσης, σελ.80 επ., Δίκη, 1997

³⁴ Καράκωστας Ιωάννης, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., σελ.333-334, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003 Αθήνα

³⁵ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο Ατομικά Δικαιώματα, τομ.Α', σελ.520, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005 Αθήνα

- 2) Η απαγόρευση της δημοσίευσης κατηγορητηρίου βουλεύματος πριν την ανάγνωσή του σε δημόσια συνεδρίαση του δικαστηρίου.
- 3) Απαγόρευση δημοσίευσης, εφόσον εκκρεμεί ποινική υπόθεση οποιουδήποτε χαρακτηρισμού του κατηγορουμένου ως ενόχου.
- 4) Απαγόρευση της δημοσίευσης πληροφοριών ή εικόνων για την κολάσιμη ή μη συμπεριφορά ανηλίκου, οι οποίες μπορούν να βλάψουν την εν γένει εξέλιξή του.

7.4 Ειδικότερα οι σχέσεις Μ.Μ.Ε. και κατηγορουμένων στην δίκη της « 17 Νοέμβρη »

Πριν από τρία περίπου χρόνια η πολύκροτη δίκη της τρομοκρατικής οργάνωσης « 17 Νοέμβρη » είχε ανακινήσει το θέμα της στάσης που πρέπει να τηρούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης απέναντι στον κατηγορούμενο και ειδικότερα το θέμα της δυνατότητας τηλεοπτικής κάλυψης της διαδικασίας της δίκης.

Όσον αφορά στο πρώτο ζήτημα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που θεωρούν ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης όχι μόνο δεν σεβάστηκαν αλλά και προσέβαλλαν βάνουσα την προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή των κατηγορουμένων. Όπως προκύπτει αβίαστα από τον τύπο εκείνης της περιόδου, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με προφανή τα στοιχεία της υπερβολής και του δράματος και με στόχο την δημιουργία κλίματος πανικού στην κοινή γνώμη, δεν δίστασαν να παραβιάσουν τον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας και τα άρθρα του Συντάγματος περί του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας και του σεβασμού της προσωπικότητας. Και κατά την διάρκεια που η ποινική διαδικασία ήταν στο στάδιο της προδικασίας δεν σεβάστηκαν ούτε το τεκμήριο αθωότητας των κατηγορουμένων.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με αποκλειστικό σκοπό την εμπορικότητα των ειδήσεων θυσίασαν την αντικειμενικότητά τους και προέβησαν σε αυθαίρετες κρίσεις. Τάυτισαν τους τότε φερόμενους ως τρομοκράτες με επικίνδυνους εχθρούς της δημοκρατίας ενώ έφτασαν στο σημείο να κατηγορήσουν τους δικηγόρους που ανέλαβαν την υπεράσπιση των κατηγορουμένων θεωρώντας προφανώς επιτρεπτή την κατάλυση αυτονόητων συνταγματικών δικαιωμάτων του ατόμου, όπως αυτό της νόμιμης εκπροσώπησης.

Όσον αφορά στο δεύτερο ζήτημα (της τηλεοπτικής μετάδοσης της δίκης), την περίοδο εκείνη ο ν. 3090/2002 που απαγορεύει την τηλεοπτική αναμετάδοση της δίκης έγινε αντικείμενο συζητήσεων και κριτικής. Συγκεκριμένα κατά την διάταξη του αρθρ.8 παρ.1 του παραπάνω νόμου «Η ολική ή μερική μετάδοση από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο, καθώς και η κινηματογράφηση και μαγνητοσκόπηση της δίκης ενώπιον πολιτικού,

ποινικού ή διοικητικού δικαστηρίου απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει τις ενέργειες αυτές, εφόσον συναινούν ο εισαγγελέας και οι διάδικοι και συντρέχει ουσιώδες δημόσιο συμφέρον».

Το δικαστήριο αποφάνθηκε ομοφώνως υπέρ της συνταγματικότητας του νόμου με το εξής σκεπτικό:

Ο παραπάνω νόμος δεν αντιβαίνει στο αρθρ.93 παρ.2 Σ³⁶ ούτε στο αρθρ.6 παρ.1 Ε.Σ.Δ.Α.³⁷ γιατί η δημοσιότητα αυτών των άρθρων δεν έχει την έννοια της δημοσιότητας των μέσων μαζικής ενημέρωσης αλλά την έννοια της άμεσης δημοσιότητας, δηλαδή στην αίθουσα του δικαστηρίου μπορεί να παρευρίσκεται κάθε πρόσωπο που επιθυμεί να παρακολουθήσει την δίκη.

Ο νόμος δεν θίγει ούτε το αρθρ.5Α Σ που κατοχυρώνει το δικαίωμα καθενός στην πληροφόρηση, γιατί αυτό το άρθρο δεν μπορεί να αποτελέσει κατάλληλο θεμέλιο διεύρυνσης της έννοιας της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων και η πληροφόρηση του κοινού δεν παρακωλύεται από την εφαρμογή των διατάξεων των αρθρ.93 παρ.2 Σ και 6 παρ.1 Ε.Σ.Δ.Α.

Επίσης, ο νόμος δεν αντιβαίνει ούτε στο αρθρ.14 Σ αφού σύμφωνα με το αρθρ.15 παρ.1 Σ «οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης».

Βέβαια, το δικαστήριο επιφυλάχθηκε ως προς το ότι αν συναινούσαν όλες οι πλευρές τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσαν να παραστούν στην δίκη. Οι πολιτικοί ενάγοντες, ωστόσο, δεν συμφώνησαν στην τηλεοπτική κάλυψη ασκώντας το δικαίωμα που τους παρέχει το αρθρ.8 ν. 3090/2002. Έτσι, το δικαστήριο απέρριψε το αίτημα των συνηγόρων υπεράσπισης και απαγορεύτηκε η απευθείας μετάδοση της δίκης για να μην καταντήσσει αυτή, όπως χαρακτηριστικά ειπώθηκε, ένα «show». Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, την περίφημη έκφραση του Peters σύμφωνα με την οποία μια ποινική δίκη είναι «ένα εσωτερικό γεγονός της δικαιοσύνης το οποίο κατευθύνεται προς ένα στενά καθορισμένο σκοπό, την καταδίκη ή την αθώωση, και το οποίο εκτυλίσσεται υπό τον έλεγχο της δημοσιότητας, όχι όμως για την δημοσιότητα». Άρα, η δημοσιότητα γύρω από την ποινική δίκη έχει όρια.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν παρόντα αλλά δεν μπορούσαν να καλύψουν τηλεοπτικά το θέμα. Κατά συνέπεια, το δικαστικό ρεπορτάζ χαρακτηρίστηκε από δραματοποιημένες και αυθαίρετες περιγραφές. Οι δημοσιογράφοι που ήταν παρόντες στην αίθουσα του δικαστηρίου, στα διαλείμματα της δίκης πίεζαν τους κατηγορούμενους για μία δήλωση ενώ στα δελτία ειδήσεων υπήρχε αναπαράσταση των διαλόγων με δημοσιογράφους στους ρόλους κατηγορουμένων και συνηγόρων υπεράσπισης και πολιτικής αγωγής.

³⁶ «Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες ...»

³⁷ «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή ... δημοσία ...»

Τέλος, αξίζει να κάνουμε μια γενικότερη συγκριτική παρατήρηση πάνω σε αυτό το θέμα. Μέχρι το 2002 που θεσπίστηκε ο ν. 3090/2002, στην ελληνική νομοθεσία δεν υπήρχε ρητή απαγόρευση των ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων και η σχετική επιστημονική συζήτηση είχε περισσότερο ενδιαφέρον. Σε άλλες χώρες η απαγόρευση αυτή αποτελεί κανόνα. Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ο νομοθέτης με την τροποποίηση που επέφερε το έτος 1964 στο άρθρο 169 του νόμου περί οργανισμού των δικαστηρίων απαγόρευσε ρητώς τις ραδιοφωνικές, τηλεοπτικές και κινηματογραφικές αναμεταδόσεις των όσων συμβαίνουν κατά την ακροαματική διαδικασία, αναγνωρίζοντας ως μόνη ανεκτή μορφή έμμεσης δημοσιότητας την προφορική ή γραπτή ανταπόκριση. Ανάλογη ρητή απαγόρευση περιέχεται στην αυστριακή νομοθεσία ενώ αρνητική κατ' αρχήν στάση έχει και η γαλλική νομοθεσία.

8. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Στην σημερινή εποχή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν όλο και περισσότερο αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης ζωής. Η παρουσία τους σε κάθε εκδήλωση της δημόσιας αλλά και της ιδιωτικής ζωής μοιάζει αναπόφευκτη.
- Ο κατηγορούμενος δέχεται συχνά επιθέσεις από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξία του, την ιδιωτική του ζωή και την προσωπικότητα του.
- Από άποψη συνταγματικού δικαίου, η σύγκρουση που εμφανίζεται ανάμεσα στην ελευθερία του τύπου, στην ελευθερία της έκφρασης και στο δικαίωμα πληροφόρησης αφενός και στο δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας του κατηγορουμένου αφετέρου, μπορεί και πρέπει να επιλυθεί.
- Από τις πολλές θεωρίες που έχουν δημιουργηθεί με στόχο την επίτευξη αυτής της επίλυσης, ορθότερη φαίνεται η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων, επειδή δεν παραμερίζει μονόπλευρα κάποιο από τα προαναφερθέντα συνταγματικά δικαιώματα.
- Η νομοθεσία παρέχει, επίσης, μέσα για την προστασία του κατηγορουμένου έναντι των μέσων μαζικής ενημέρωσης.
- Η παρουσία των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις δικαστικές αίθουσες για την ραδιοτηλεοπτική κάλυψη της δίκης είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει έντονα την κοινή γνώμη και τη νομολογία.
- Απαραίτητη είναι η τήρηση των συναλλακτικών υποχρεώσεων των μέσων μαζικής ενημέρωσης και ο αναπροσδιορισμός του περιεχομένου της ελευθερίας τους.

9. ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΛΗΜΜΑΤΑ

9.1 ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αναλύει την σχέση κατηγορουμένου και μέσων μαζικής ενημέρωσης υπό το πρίσμα των συνταγματικών δικαιωμάτων. Όταν τα συνταγματικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (ανθρώπινη αξία, προσωπικότητα, ιδιωτική ζωή) συγκρούονται με τα συνταγματικά δικαιώματα των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ελευθερία έκφρασης, ελευθερία του τύπου) και με το συνταγματικό δικαίωμα του κοινωνικού συνόλου στην πληροφόρηση, κάποια πρέπει να περιοριστούν. Την απάντηση στο νομικό ερώτημα ποιο θα είναι το περιοριζόμενο δικαίωμα μας δίνουν διάφορες θεωρίες, από τις οποίες ορθότερη φαίνεται να είναι η θεωρία της θεσμικής εφαρμογής. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της δημοσιότητας η οποία μπορεί να περιοριστεί υπό αυστηρές προϋποθέσεις. Ο ν. 3090/2002 προστατεύει τον κατηγορούμενο κατά την διάρκεια της δίκης από τα Μ.Μ.Ε.. Τέλος, αναλύεται μια χαρακτηριστική υπόθεση όπου θίγονται όλα τα παραπάνω ζητήματα, η δίκη της «17 Νοέμβρη».

9.2 THE DEFENDANT AND THE MASS MEDIA – SUMMARY

This project aims to analyse the relationship between a defendant and the mass media, regarding constitutional rights. When the constitutional rights of a defendant (human value, personality, private life) clash with those of the mass media (freedom of expression, freedom of the press) and the public's constitutional right to information, some must be restricted. The answer to the legal point of whose these should be, is proposed by several theories. In addition, the principal of trial publicity and its strict limitation are presented. Law 3090/2002 protects the accused person from the mass media during the trial. Finally, a characteristic case is analysed, that of the trial of “17 November”, where all the above matters are mentioned.

9.3 ΛΗΜΜΑΤΑ

κατηγορούμενος, μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.), ανθρώπινη αξία, προσωπικότητα, ιδιωτική ζωή, προσωπικά δεδομένα, ελευθερία έκφρασης, ελευθερία τύπου, δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, αρχή δημοσιότητας, άμεση δημοσιότητα, έμμεση δημοσιότητα, στάθμιση συμφερόντων, αρχή αναλογικότητας, θεσμική εφαρμογή, 17 Νοέμβρη

KEY WORDS

defendant/accused person, mass media, human value, personality, private life, personal data, freedom of expression, freedom of the press, public's right to information, principal of trial publicity, direct publicity, indirect publicity, interest's estimation, "17 November"

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βεγλερής Φ.*, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982, Αθήνα
- Βενιζέλος Ευ.*, Πρακτικά θέματα συνταγματικού δικαίου και συνταγματικών ελευθεριών, 1993
- Δαγτόγλου Π.*, Συνταγματικό δίκαιο Ατομικά δικαιώματα, τόμος Α', Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005, Αθήνα
- Του ιδίου*, Τύπος και Σύνταγμα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1989, Αθήνα
- Δημητράτου Ν.*, Προβλήματα δημοσιότητας στην ποινική δίκη, ΝοΒ 39, 1991, σελ.342 επ.
- Δημητρόπουλος Α.*, Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα / Humanisme social et droits de l' homme, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998, Αθήνα
- Του ιδίου*, Συνταγματικά δικαιώματα Γενικό μέρος, τόμος Γ' ημίτομος Ι, Σάκκουλας, 2005, Αθήνα
- Του ιδίου*, Συνταγματικά δικαιώματα Ειδικό μέρος, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, τόμος ΙΙ ημίτομος Β', 2005, Αθήνα
- Του ιδίου*, Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης, Σάκκουλας, 1981, Αθήνα
- Του ιδίου*, Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία. Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας, Σάκκουλας, 1981/82, Αθήνα
- Του ιδίου*, Γενική συνταγματική θεωρία, Σάκκουλας, 2004, Αθήνα
- Καράκωστας Ι.*, Συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου και προστασία της προσωπικότητας, ΕλλΔνη, τόμος Β', 1993, σελ.1423 επ.
- Του ιδίου*, Το δίκαιο των Μ.Μ.Ε., Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003, Αθήνα
- Του ιδίου*, Τύπος και προσωπικότητα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, Αθήνα
- Καράκωστας Ι. και Τσέβας Αθ.*, Η νομοθεσία των Μ.Μ.Ε., Σάκκουλας, 2003
- Κοντιάδης Ξ.*, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, Αθήνα
- Κρουσταλάκης Ευ.*, Η κάλυψη από τα Μ.Μ.Ε. της προδικασίας στην ποινική δίκη, Υπεράσπιση, 1993, σελ.821 επ.
- Κονδύλης Δ.*, Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και τα Μ.Μ.Ε., Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος 20, Σάκκουλας, 1993
- Κόρσος Δ.*, Τύπος και ραδιοτηλεόραση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1989, Αθήνα
- Κωνσταντινίδης Α.*, Ποινική δίκη και Μ.Μ.Ε., Δίκη, 1997, σελ.80 επ.
- Λαμνίδης Π.*, Πρέπει να επιτρέπονται τα Μ.Μ.Ε. για την μετάδοση της δίκης;, Δνη, 1993
- Μακρής Ι.*, Νομολογία ραδιοτηλεόρασης, Σάκκουλας, Θεσσαλ/κη, 1996
- Μάνεσης Αρ.*, Συνταγματικά δικαιώματα (πανεπιστημιακές παραδόσεις), Σάκκουλας, 1982, Αθήνα
- Ματθίας Στ.*, Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και τα Μ.Μ.Ε., Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος 20, Σάκκουλας, 1993

Μιχαηλίδης-Νουάρος Γ., Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ, 1983, σελ.369 επ.

Μπέης Κ., Το δικαίωμα πληροφόρησης και ο ν. 1916/1990, Υπεράσπιση, 1991, σελ. 987 επ.

Παπαϊωάννου Α., Η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και η ελευθερία του τύπου, ΝοΒ, 1990, σελ. 1124 επ.

Παπαρρηγοπούλου-Σκορίνη, Η πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 25, 1977, σελ 278 επ.

Ραΐκος Αθ., Συνταγματικό δίκαιο Θεμελιώδη δικαιώματα, τόμος Β΄, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002, Αθήνα

Σαρμάς Ι., Η νομολογία του ΕΔΔΑ και της Επιτροπής, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998, Αθήνα

Σατλάνης Χ., Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003, Αθήνα

Φλογαΐτης Θ., Εγχειρίδιο συνταγματικού δικαίου, 1987

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982, Αθήνα

Sicilianos L-A, Gavouneli M., Scientific and technological developments and human rights, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2001, Αθήνα

Stavros, The guarantees for accused persons under article 6 of the European Convention on human rights, 1993

ΕΡΓΑΣΙΕΣ*

Αποστολοπούλου Δ., Η τηλεοπτική μετάδοση της δίκης (513)**

Καλογρηά Μ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και προστασία του κατηγορουμένου (165)

Κοντός Α., Κατηγορούμενος και Μ.Μ.Ε. (178)

Πάνου Μ., Το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού και η προστασία της τιμής του κατηγορουμένου στην απόφαση 4054/1992 ΕφΑθ (υπόθεση πώλησης όπλων στο Ιράν), (637)

Χλαμπουτάκη Α., Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων (199)

*Το πλήρες κείμενο όλων των εργασιών βρίσκεται στον δικτυακό τόπο: www.law.uoa.gr/~adimitrop

**Εντός της παρενθέσεως δίνεται ο κωδικός δημοσίευσης

11. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΤριμΕφΑθ 4054/2002, υπόθεση πώλησης όπλων στο Ιράν, ΝοΒ, 1992, σελ. 923 επ.

ΜΟΔ Αθηνών 175/1995, υπόθεση σατανιστών (αδημοσίευτη)

Πλημ. Λαρίσης, 1074/1992, υπόθεση προκήρυξης «17 Νοέμβρη», ΠοινΧρον, 1992, σελ 1221 επ.

ΕφΑθ 10745/1991, υπόθεση τηλεπαρουσιάστριας, ΝοΒ, 1992, σελ. 290 επ.

ΟΛΑΠ 285/1988, υπόθεση Σαρτζετάκη στην Σύρο, ΝοΒ, 1988, σελ. 774 επ.

ΑΠ 652/ 1988, υπόθεση ακούσιας αναγραφής ομιλίας σε εφημερίδα, ΝοΒ, 1988, σελ. 948 επ.

ΑΠ 1684/1986, υπόθεση δημάρχου Καρδίτσας, ΝοΒ, 1987, σελ. 221 επ.